

Ruslana Demchuk

Mnemocide as an intention of the Russian-Ukrainian war

Abstract. This report concerns a relatively new research direction – «politics of space» and its interaction with the «politics of memory» as a set of socio-cultural practices aimed at representing the past. In the case of this mentioned synthesis, images shaped by the political context related to the functioning of power are actualized. The corresponding monuments, as symbols of nation-building, serve as material embodiments of «state memory». They are primarily subject to mnemocide, a form of deliberate struggle against memory by aggressors, which is traced in the report through specific examples from the course of the Russian-Ukrainian war. Specifically, it highlights the missile attack from the Russian Federation that occurred on October 10, 2022, targeting the memorials in Kyiv: the column of Magdeburg Law, monuments to T. Shevchenko, M. Hrushevsky, and Prince Volodymyr. The report analyzes the reasons behind this attack in the mode of «memory assault» and its humanitarian consequences.

ДОВГАНИК Олесь

аспірант кафедри культурології, НаУКМА

<https://orcid.org/0000-0002-7429-2013>

Специфіка розуміння політики пам'яті крізь призму культурних кодів у промовах В. Зеленського в 2022–2023 роках

Постановка проблеми. В останні десятиліття спостерігається боротьба українського народу за свої громадянські права, національно-культурну ідентичність, мову та державний суверенітет. У період 2014–2023 років росія, використовуючи різноманітні мілітаризовані та гібридні практики впливу, намагається здійснити політику денацифікації українців. Важливим аспектом протистояння російському агресору в інформаційно-культурному вимірі постає політика пам'яті.

Протистояння України та росії в символічно-ідеологічній площині демонструє важливість вироблення релевантної репрезентації соціально-

культурних подій та процесів, які стосуються історичної ретроспективи й сьогодення. У цьому контексті звертаємо увагу, що тематика дослідження сприяє підвищенню рівня національно-орієнтованого світогляду громадян та відчуває легітимацію проросійських наративів серед українського суспільства. Актуальність наукової розвідки зумовлена відсутністю науково-академічних розвідок, які стосуються вивчення політики пам'яті в розрізі дискурсу В.Зеленського в період 2022–2023 років.

Виклад основного матеріалу. У гуманітарних науках не існує єдиного або вичерпного визначення понять «політика пам'яті» та «місця пам'яті». Це свідчить про їхню багатогранність та неможливість універсального дефініювання. У контексті дослідження політика пам'яті осмислюється як певний тип колективної пам'яті, що продукується політичними суб'єктами, зокрема президентом (Бабка, 2014, с. 202). Своєю чергою, об'єктом політики пам'яті постають соціальні групи або суспільство в цілому. Політика пам'яті сприяє закріпленню певної ціннісної інтерпретації та ідеологічно-символічного змісту у світогляді суспільства відносно різноманітних подій.

Одним з центральних елементів меморативної політики постають місця або події пам'яті. Вони володіють певним культурно-ціннісним та символічним змістом, який забезпечує зв'язок між групою індивідів та певним об'єктом (Іщенко, 2020, с. 50). Місця пам'яті можуть набувати таких форм вияву: події, артефакти, книги, твори мистецтва, архітектурні об'єкти. Додатково звертаємо увагу, що місця пам'яті спрямовані на форму та зміст їхнього відображення у свідомості людей.

Невід'ємними елементами політики пам'яті постають культурні коди. Вони являють собою сукупність універсальних та загальноприйнятих сенсів, що здійснюють структурування та визначають специфіку інтерпретації соціального світу (Приступенко, & Сергеева, 2022, с. 406). Культурний код конструюється завдяки синтезу чи комбінуванню знаків та символів, притаманних певній спільноті (Нагорна, 2018). У цьому контексті звертаємо увагу на взаємозв'язок між політикою пам'яті та культурними кодами. Це зумовлено тим, що змістовне наповнення меморативної політики конструюється на основі культурних кодів.

У промові В. Зеленського, присвяченій Дню Незалежності України в 2022 році, наявний широкий спектр культурних кодів, які відображають проукраїнські та європейські орієнтації українського народу. До основних

культурних кодів у дискурсі президента України можна зарахувати такі: «єдність нації»; «народовладдя»; «незалежність»; «свобода»; «патріотизм»; «європейські цінності»; «перемога». Вказані культурні коди продукують такі ідеї політики пам'яті: незалежність України; незламність та хоробрість українців; уявлення, що Україна — майбутній член Європейського Союзу; відсутність страху, поступок та компромісу в повномасштабній війні; повагу людей один до одного (Зеленський, 2022). У вище зазначеному зверненні В. Зеленського наявні такі місця та події пам'яті: Донбас; Крим; Хрещатик; 24 лютого 2022 року; 24 серпня 1991 року.

У зверненні глави держави до Дня Незалежності України в 2023 році простежується поліаспектне використання культурних кодів, що репрезентують національну та євроінтеграційну ідентичність української держави. Центральними культурними кодами в дискурсі В. Зеленського вважаються такі: «незламність»; «незалежність»; «боротьба»; «народовладдя»; «свобода»; «єдність»; «щирість»; «людяність». Зазначені культурні коди відображають такі ідеї політики пам'яті: правосуб'єктність української держави; подяку чи шану всім воїнам та українцям; важливу роль у вихованні батьками дітей відіграє проукраїнська позиція та цінності (Зеленський, 2023). У вказаній промові президента України можна виокремити такі місця та події пам'яті: Кримський міст; затоплення крейсера «Москва»; 32 річниця незалежності України; блекаут; перемога.

У меморативній політиці В. Зеленського на формальному рівні спостерігається використання практик однобічної репрезентації ретроспективних подій, ренатуралізації дійсності та ідеалізації майбутнього. В обох вище вказаних промовах глава держави наголошує лише на позитивних та сильних сторонах українців у часових модусах теперішнього та минулого. У дискурсі В. Зеленського наявне перманентне апелювання до ідей успішного завершення війни, прогресивного розвитку держави та демократичного майбутнього. Релевантність вказаних умовиводів базується на використанні главою держави таких смислових конструктів: «мужність»; «свобода»; «гідність»; «невідворотність перемоги».

Висновки. Отже, у дослідженні було визначено, що поняття «політика пам'яті» являє собою певну форму суспільно-колегіального сприйняття та розуміння подій та процесів. Продемонстровано, що політика пам'яті конструюється на основі культурних кодів певної соціальної групи або народу. Розкрито невід'ємну роль місць пам'яті в створенні та реалізації

меморативної політики. Встановлено, що основними культурними кодами можна вважати такі: «єдність»; «народовладдя»; «незалежність»; «свобода»; «боротьба»; «незламність». Визначено, що в політиці пам'яті президента України наявні такі ключові ідеї: незалежність української держави; відсутність компромісу або досягнення консенсусу з ворогом у російсько-українській війні; взаємоповага українців один до одного. З'ясовано, що до найважливіших місць пам'яті в меморативній політиці В. Зеленського можна зарахувати такі: Хрещатик; Крим; Донбас; 24 лютого; 24 серпня. Простежено, що у політиці пам'яті президента України наявні практики героїзації минулого, теперішнього та ідеалізації майбутнього.

Література:

- Бабка, В. (2014). Політика пам'яті: спроба теоретичного синтезу, моделі впровадження та роль у перехідному суспільстві. *Наукові записки ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України*, 6(74): 201–215. Відновлено з https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/babka_polityka.pdf
- Іщенко, С. О. (2020). Концепція «Місць пам'яті» П'єра Нора в контексті досліджень про колективну пам'ять. *Питання культурології*, (36): 49–59. Відновлено з <https://doi.org/10.31866/2410-1311.36.2020.221044>
- Нагорна, В. (2018). *Поняття «Культурний код» у просторі сучасної гуманітаристики*. Інститут філології. Відновлено з <https://core.ac.uk/download/pdf/300405054.pdf>
- Привітання Президента Володимира Зеленського з нагоди Дня Незалежності України. (2022, 24 серпня). *Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво*. Відновлено з <https://www.president.gov.ua/news/privitannya-prezidenta-volodimira-zelenskogo-z-nagodi-dnya-n-77265>
- Привітання Президента Володимира Зеленського з нагоди Дня Незалежності України. (2023, 24 серпня). *Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво*. Відновлено з <https://www.president.gov.ua/news/privitannya-prezidenta-volodimira-zelenskogo-z-nagodi-dnya-n-85145>
- Пристапенко, Т., & Сергєєва, А. (2022). Культурний код: поняття та тенденції сьогодення. *InterConf*, (99): 405-410. Відновлено з <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.02.2022.044>

Abstract. The study defines the role and place of memory policy in the socio-cultural dimension. It is carried out a general characterization and decoding of the concepts of "memory policy", "place of memory", "cultural code". The author identifies and analyzes

the main cultural codes in V. Zelensky's speeches dedicated to the Independence Day of Ukraine in 2022–2023. The article reveals the essential content and conceptualization of the policy of memory in V. Zelensky's rhetoric. The specifics of the construction and implementation of practices of influence of V. Zelensky's memory policy on the perception of social reality by Ukrainian citizens in the context of a full-scale war are demonstrated.

КИРИДОН Алла

докторка історичних наук, професорка,
директорка Державної наукової установи
«Енциклопедичне видавництво»
<https://orcid.org/0000-0003-4375-5350>

Війна як травма: кодування пам'яттєвих смислів

Постановка проблеми. Сучасна російсько-українська війна, що розпочалася в 2014 р., особливо після початку повномасштабної агресії 24 лютого 2022 р. (як і будь-яка війна) спричинила стресові ситуації, породжені екстремальним часом, тяжкі соціальні, демографічні, психологічні, психоемоційні, економічні тощо наслідки, порушила узвичаєний алгоритм життя суспільства/індивіда, маркувала розрив колишнього досвіду, спричинила радикальний злам свідомості індивідів/груп/суспільства.

За визначенням Й. Рюзена: «Травма — це криза, яка руйнує звичні рамки життя аж до такої міри, що вони не підлягають відновленню. Їхнє місце заступають нові рамки, що інколи відбувається впродовж кількох поколінь, аж поки «рани історичної ідентичності не перестають кривавити». Травми міцно вкарбовуються в групову свідомість, назавжди маркуючи пам'ять, а відтак фундаментально та невідворотно змінюють групову ідентичність» (Дж.Александр).

Мета. У науковій розвідці пропонується порушити питання осмислення подій російсько-української війни в парадигмі *Trauma Studies* та *Memory Studies*.

Виклад основного матеріалу. У контексті *Memory Studies* «пам'ять» розглядаємо як важливий метод осягнення травми війни та її впливу на суспільство, формування наративу, репрезентацій, комеморатив-